

עתונאי בכלא הנאצי

אגון ארוין קיש מספר על מעצרו בגרמניה ב-1933

ארנולד ויט פון גניזנאו, ובזמן המלחמה (מלחמת העולם הראשונה) היה קצין בצבא, ורק אחריה הצטרף לסוציאליסטים. בן האצולה, קצין ומהפכן – דברים אלה אין להם מחילה במשטר הנוכחי. היה אתנו גם שרינגר, שנהפך מרכסיסט בבית הסוהר. הוא נשפט עוד בזמן המשטר הקודם והיה לקומוניסט, בהיותו כלוא. אזכיר עוד את אריק מיהזם, משורר וסטייריקן, את הסופר קורט קלבר, שעבר שמונה או עשר התקפות לב מזמן היותו עצור. עלי גם לתת כבוד לזכרו של ידידינו אריק ברוין, אדם מאוד רגשני, שאיבד את עצמו לדעת בכלא.

האם בצרפת חיים מהגרים גרמניים רבים?

כמעט כל הספרות. תומס מאן, היינריך מאן, אלפרד קר, תיאודור פלייור, הרמן קסטן, אנה זגריס, כלת הפרס על שם קלייסט, ארתור הוליד, ידידו של קונט המסון, כל המי ומי של הספרות הגרמנית. ד"ר מכס הודן נמצא עדיין בכלא. הרשימה עוד לא הושלמה... אחרים נמצאים בצ'כוסלובקיה או בשווייץ.

מה הם עושים שם?

מנסים להשתתף בכתיבי עת, מתרגמים את ספריהם, מנסים למצוא תעסוקה כלשהי, בדרך כלל ללא הצלחה. מצבם הכלכלי עגום. בפראג אירגנו הסופרים הצ'כיים הצגות לטובת חבריהם הגרמניים. כאן (בצרפת) לא נעשה דבר, פרט לכמה ערבים ספרותיים, שאירגנה אגודת הסופרים והאמנים המהפכניים. בינתיים זה הולך איכשהו, אבל החורף יהיה קשה מאוד לאנשי רוח שנמלטו מגרמניה. למרות זאת הם עושים מאמצים לעזור לאלה שנשארו שם, בגרמניה.

האם רבים נשארו?

כן.

ומה הם עושים?

יש כאלה, שהשלימו עם הגורל, למשל המשורר הסוציאליסטי גוטפריד בן, מכס ברטו, שכותב עכשיו בעתונים שלהם, בונזלס ועוד אחרים.

ומה עם אלה שלא נכנעו ולא הצטרפו להיטלר?

הם ירדו למחתרת... כותבים, משתתפים בפעולות פוליטיות בלתי לגליות. החוזים שהיו להם עם המר"לים בוטלו. אין להם זכות יוצרים לספריהם הקודמים. הם מנודים. אף אחד מהם, אמילו היה מפורסם ביותר, אינו יכול לפרסם את יצירותיו. הם עורכים כמה כתב עת מחתרתיים ומפזרים אותם בכל מקום.

מה עם הספרות הרשמית של גרמניה? מי תפס את מקומם של אלה שמנית, או שאינך יכול להזכיר?

הנס היינץ אוורס, הפורנוגרף הידוע ועוד כמה כתבנים לא ידועים. זה כמעט הכל. הנאצים בחרו ליושב ראש האקדמיה את סטפן גיאורגה, סופר שמרני וריאקציוני; אבל הוא סירב. אני יכול להביא עוד כמה שמות של סופרים ידועים מזמן וכמה חדשים. יושב ראש האקדמיה הוא הנס יוסט. לפי שמועות זה הוא שערך את "מיין קאמפף" של היטלר. הוא גם כתב מחזה בשם "שלגטר", בו נמצא המשפט: "כשאני שומע את המלה תרבות, אני משחרר את הנצרה מאקדחיו". אגב, גבלס הצהיר באחד מנאומו על הספרות של היינץ השלישי: "הספרות הזאת תהיה מיסטית, הירוואית וקוראת לקרב, או שהיא תפסיק להתקיים".

ומה דעתך?

גבלס צודק. היא לא תתקיים.

תרגמה מצרפתית: עדה יונגרמן

תרגם מפולנית: ד"ר אברהם הנדלזלץ

העתונאי היהודי-צ'כי אגון ארוין קיש נכלא על-ידי השלטון הנאצי בגרמניה ב-1933. להלן ראינו איתו על תלאותיו בכלא ועל מצב היוצרים הגרמניים באותה עת. הראינו ניתן לל. פוזנר ופורסם ב"נובל ליטרר" הצרפתי. את המקור לא הצלחנו לאתר והיה עלינו לתרגם מן התרגום לפולנית שהופיע בעתון היהודי מלבוז "כווילה" (7.8.1933).

יושב מולי אדם בעל קומה ממוצעת, מוצק, בעל עיניים עירניות, שיער פרוץ, יד אחת כאן, שנייה במקום אחר. זהו הרפורטר המשתולל אגון ארוין קיש. אזרח צ'כי, העתונאי הטוב ביותר בגרמניה, צוללן בלונדון, להטוטן בניצה, מרצה לעתונאות בחרקוב. בכל מקום מהפכן. ידוע ספרו "גן העדן האמריקני", המכיל דעות נחרצות על ארצות הברית.

איפה היית בשנה שעברה?

בגבול הודו וברית המועצות.

הודו...

כן. זוהי רצועה נייטרלית בפמיר, בטג'יקיסטן.

ואחרי זה?

חזרתי לברלין. שם הוצאתי ספר על אסיה.

ואחר כך?

אחר כך התקופה היפנים את שנחאי. נסעתי לשנחאי, עברתי את כל מנג'וריה, כתבתי ספר על סין. אחר כך היטלר עלה על ברלין. אז שבתי לברלין.

ומה הלאה?

גרינג הצית את הרייכסטג ואני נעצרתי ונכלאתי בכלא שפנדאו.

היה שם קשה?

איום. אנשי היטלר אספו בשפנדאו אל כל המי ומי של עולם התרבות.

היו שם הרבה סופרים?

קרל פון אוסיצקי, בעבר העורך הראשי של "וולטביהנה", אדם מתון, פתוח לכל, בורגני. בריאותו לקויה, לא היה לו כוח לטייל עם אחרים בחצר בית הסוהר. הרמן דנקר, אדם מבוגר, היסטוריון של המטריאליזם, השקיף עלינו כל היום בעד החלון, כי היה יותר מדי חלש להשתתף בטיול בן חצי שעה, שהיינו זכאים לו. לא אשכח לעולם את פניו הכחולים.

האם הוא היה המבוגר ביניכם?

לא. אספר לך על מקרה שזיעזע את כולנו. כשנאסרנו בבית הסוהר המשטרתי בברלין, תגיע המפקד החדש, נאצי, למיין אותנו. הוא פנה לאוטו להמן-ריסבילד הקשיש, יושב ראש האיגוד הגרמני לזכויות האזרח וקרא: "חזיר שכמוני! האם אין אתה יכול לעמוד זקוף בנוכחותי? שימו עליו אזיקים?" השוטרים התנפלו על להמן-ריסבילד, אסרו אותו באזיקים והשליכוהו לתוך תא. מצאנו אותו מאוחר יותר בשפנדאו, תשוש וסובל.

זאת אומרת שלא לקחו אתכם כולש יחד?

השוטרים העלו אותנו, שלושים איש על משאית אחת. הם הזהירו, שיובילו אותנו למקום מסוים, שם יחסלו אותנו בירות. בדרך קרתה תקלה. אסרו עלינו לזוז ונשארונו צופפים במשך שעה שלמה, מחכים לנסיעה מהמקום למות. איזו שעה!

האם היו שם עוד סופרים, חוץ ממך?

כן. אתה מכיר בטח את לודוויג רן, מחבר "המלחמה". הברברים האלה הצהירו: "אתה לא תעזוב את בית הכלא עד לסוף ימך", כי הוא לימד את תורת האסטרטגיה מנקודת ראות סוציאליסטית. האמת היא, שהיתה סיבה אחרת לשנאה כלפי רן. הוא היה בן האצולה הגרמנית. שמו האמיתי היה

אגון ארווין קיש ושניים מספריו הנודעים: "הרפורטר המשתולל" ו"גן העדן האמריקני". הקריקטורה של קיש צוירה על-ידי סנאוויג בשנת 1934 ולוותה בכותרת הבאה: "קר קיש מזהיר את היטלר לשמור מרחק".

EGON ERWIN KISCH

DER RASENDE REPORTER

EGON
ERWIN
KISCH

beschränkt sich darzubieten

PARADIES
AMERIKA

Avflage Februar 1930: 20000 Exemplare

Preis geheftet M. 4,50, in Leinen M. 6,50

Umfang 350 Seiten

Es ist eines jener Bücher, die man zunächst einmal auf einen
- von bis hinten durchlesen, um dann rasch noch einmal
langsam und aufmerksam von vorn zu begreifen. Er ist
neu entdeckt, von der Rückseite. Er hat nicht bei
wagenden, aber er hat sich Sieg-Sieg angucken. Er
Negerviertel Harlem besser als die Park Avenue. Sein
bei den Emigranten aus dem europäischen Osten, als bei
prozentiger Amerikaner. Er hat sein europäisches Herz
viele andere, hat der Ankunft dem Zeitbesitzer am Pier
sein Richter noch weniger. Und er kommt zu dem Ergeb
Amerikaner "verbocht Karte" sind, was vom Vorstand
eine hohe Anerkennung, vom Herkun aus eine Bestim
Diagnose ist.

Kisch beschreibt ein freies Amerika, in dem jeder nach sei
Angelegen sein. Er ist bissig und kritisch, und ist man
würden die Behörden, die ihm massenhaft Gesandtschaften
nicht gerade sehr zufrieden mit dem scharfsichtigen Besuche
sind. Das Amerika-Buch von Kisch ist deshalb so erfolgreich
Schlichter so vielseitig ist. Er wird unter Umständen ein
dort, wo amerikanische Geschichte geschaffen wurde, grü
sogar in Aktien und Börsenbörse. Er verleiht dem Mach
schiffe und Schwelgerei. Bevor er von einem
berichtet, guckt er in alle Winkel, wie ein Rayonnet, v
den ganzen Betrieb verantwortlich führt. Kurz, man v
nicht nur, wenn man Kisch liest, man lernt auch viel v
E-11

FRICH REISS VERLAG, BERLIN

